

Državni izpitni center

JESENSKI ROK

EKONOMIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Torek, 31. avgust 2004

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1**PRAVILNI ODGOVORI
IZBIRNIH VPRAŠANJ**

številka vprašanja	pravilni odgovor
1	E
2	C
3	A
4	D
5	E
6	B
7	B
8	C
9	B
10	D
11	E
12	B
13	D
14	B
15	E

številka vprašanja	pravilni odgovor
16	C
17	D
18	B
19	E
20	C
21	B
22	D
23	C
24	B
25	C
26	B
27	C
28	B
29	D
30	B

IZPITNA POLA 2**A01****POTREBE IN KORISTNOST DOBRIN***Navodila za ocenjevanje*

Literatura: M. Glas: Ekonomija 1

- a) Dopolnite naslednje trditve v zvezi s potrebami in dobrinami.

Potreba je občutek pomanjkanja nečesa. Za ljudi je najbolj pomembna zadovoljitev

primarnih (osnovnih, eksistenčnih) potreb, saj so življenjskega pomena.

Ker se ljudje zelo razlikujemo, kako intenzivno občutimo razne potrebe in s čim jih, zaradi različnih okusov, želja, navad poskušamo zadovoljiti, pravimo, da so potrebe izrazito

subjektivne.

Potrebe, ki jih čuti posameznik in jih mora sam tudi zadovoljiti, imenujemo individualne potrebe, medtem so ko na primer potrebe po cestah, šolah, bolnišnicah skupne potrebe.

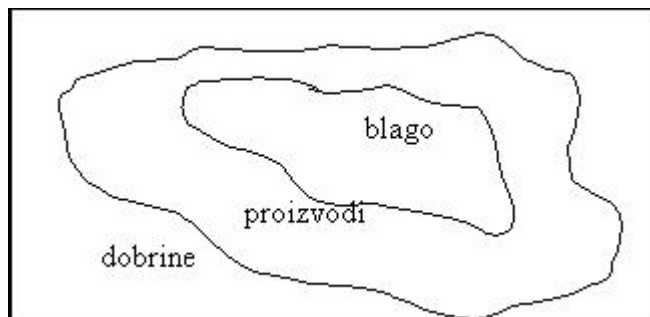
Nekatere potrebe so takšne, da je za njihovo zadovoljevanje nujnih več dobrin hkrati. To so komplementarne dobrine.

Druge potrebe lahko zadovoljimo z različnimi dobrinami. Take dobrine imenujemo substitutne dobrine.

Za vsako pravilno dopolnjeno vrstico 0,5 točke

Skupaj največ 3 točke.

- b) Narišite sliko, ki prikazuje razmerje med pojmi dobrina, proizvod in blago.

Za pravilno prikazano razmerje 1 točka

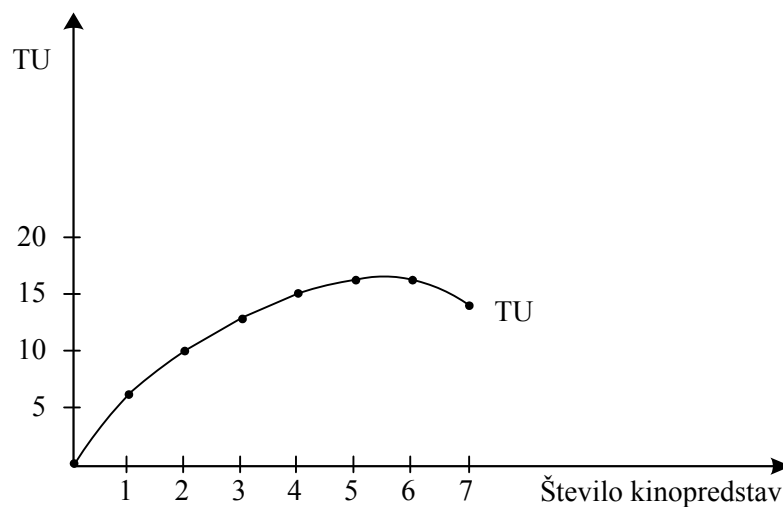
- c) Maja v proste času zelo rada hodi v kino. Tabela prikazuje, kako se s spreminjanjem števila obiskov kinopredstav spreminja Majino celotno zadovoljstvo (koristnost).

Obiski kinopredstav	0	1	2	3	4	5	6	7
Celotna koristnost kinopredstav	0	6	10	13	15	16	16	14
Mejna koristnost kinopredstav		6	4	3	2	1	0	-2

- Pojasnite pojem celotna koristnost.

Celotna koristnost je skupno zadovoljstvo *ali* korist od vseh enot dobrine. 1 točka

- S podatki iz tabele narišite, kako se s spreminjanjem obiska kinopredstav spreminja Majina celotna koristnost.

Za pravilno narisano in označeno sliko 1 točka

- Pojasnite pojem mejna koristnost.

Mejna koristnost je prirast koristnosti, ki nam jo daje vsaka dodatna enota dobrine.

..... 1 točka

- Izračunajte mejno koristnost kinopredstav in rezultate vpišite v tabelo.

Za vse pravilno izračunane vrednosti dobi kandidat 1 točka

- Mejna koristnost vsakega dodatnega ogleda kinopredstave se (podčrtajte pravilni odgovor)

povečuje / **ostaja nespremenjena** / **zmanjšuje**.

Za podčrtan pravilni odgovor 1 točka

- Ugotovite, s katero zakonitostjo v zvezi s koristnostjo se srečuje Maja.

Maja se srečuje z zakonom padajoče mejne koristnosti. 1 točka

A02**TRG IN KONKURENCA***Navodila za ocenjevanje*

Literatura: M. Glas, Temelji ekonomije (Zavod RS za šolstvo), str. 16–25, 46–52, 65–66.

- a) V tabelo zapišite vsaj dve obliki nepopolne konkurence in pri vsaki izmed njih navedite po dve značilnosti.

Oblika nepopolne konkurence	Značilnosti
Oligopol	malo sorazmerno velikih proizvajalcev in veliko kupcev; diferencirani ali istovrstni proizvodi; ovire pri vstopu v panogo
Monopol	en ponudnik, ki obvladuje ves trg, in veliko kupcev; proizvod nima substituta; ovire pri vstopu v panogo
Monopolistična konkurenca	veliko sorazmerno majhnih proizvajalcev in veliko kupcev; ni ovir pri preseljevanju; kupci blago diferencirajo na podlagi blagovnih znamk

Za vsako navedeno obliko nepopolne konkurence 0,5 točke. Za vsako značilnost 0,5 točke, pri čemer se točke zaokrožijo navzgor.

Skupaj največ 3 točke

- b) Podjetje »Lesek« d. o. o. izdeluje majhne dekorativne lesene izdelke. Z njihovo prodajo sicer pokrivajo stroške proizvodnje, vendar pa ne dosegajo velikega dobička in tako ne morejo posodobiti in razširiti svoje proizvodnje. Tržne analize kažejo, da so trenutno najvišje profitne mere v panogah, pri katerih izdelujejo jeklene izdelke za potrebe velikih industrijskih podjetij. Podjetje »Lesek« se zaradi višjih profitnih mer želi preusmeriti v proizvodnjo jeklenih izdelkov. Navedite in pojasnite vsaj dve oviri, na kateri lahko podjetje »Lesek« naleti pri preseljevanju v drugo panogo:

- zadosten kapital – nima dovolj kapitala za tovrstno proizvodnjo, saj v dosedanji proizvodnji ne dosega velikega dobička in tako nima sredstev akumulacije;
- ni zadostne izobrazbe – delavci niso kvalificirani za izdelovanje jeklenih izdelkov;
- možen problem oskrbe z naravnimi viri, iz katerih pridobivajo jeklo za jeklene izdelke;
- zaščita s patenti – v podjetjih, kjer že zdaj izdelujejo jeklene izdelke, je lahko proizvodnja zaščiten s patentom.

*Za navedbo posamezne ovire 0,5 točke, za smiselno pojasnilo ovire 1 točka
Skupaj največ 3 točke*

- c) V podjetju »Lesek« d. o. o. med drugim izdelujejo tudi lesene škatlice. Tržni analitiki so ugotovili, da pri ceni 1400 SIT za škatlico znaša tržno povpraševanje po škatlicah 2700 kosov, če pa se cena zviša na 1600 SIT za škatlico, znaša tržno povpraševanje 1800 kosov.

- Izračunajte koeficient cenovne elastičnosti povpraševanja po lesenih škatlicah.

$$\text{Izračun: } \frac{1800 - 2700}{1600 - 1400} \times \frac{1600 + 1400}{1800 + 2700} = \underline{\underline{3}}$$

Pravilen izračun..... 1 točka

- Povpraševanje po lesenih škatlicah je (*podčrtajte pravilen odgovor*):

elastično / usklajeno elastično / neelastično 1 točka

- Glede na ugotovljeno cenovno elastičnost povpraševanja po lesenih škatlicah je pričakovati, da bo dohodek podjetja »Lesek« ob zvišanju cen (*podčrtajte pravilen odgovor*):

večji / nespremenjen / manjši 1 točka

- d) Navedite vsaj tri dejavnike, ki lahko vplivajo na ponudbo podjetja »Lesek« d. o. o.

- število ponudnikov
- pričakovanja cen v prihodnje
- stroški proizvodnje
- zaloge izdelkov
- potrebe po likvidnih sredstvih
- naravne danosti

Za tri smiselne dejavnike..... 1 točka

A03**DOBIČEK IN EKSTRADOBIČEK****Navodila za ocenjevanje**

Literatura: M. Glas, Ekonomija, str. 110–113.

a) Navedite dve ekonomski funkciji dobička.

Bistvene ekonomske funkcije dobička so:

- spodbuja varčevanje;
- naložbeno merilo pri odločanju med različnimi naložbami;
- merilo uspešnosti (rentabilnosti) poslovanja različnih proizvodov, obratov ali trgov.

(Za dve pravilni navedbi 1 točka)

b) Podjetje Pohištvo d. o. o. izdelujepohištvo. V enem letu je naredilo 4000 kuhinj, od tega 2000 iz masivnega lesa po ceni 1000 denarnih enot za kuhinjo, preostalih 2000 kuhinj iz manj kakovostnega (furnirja, iverne plošče) pa po 800 denarnih enot. V proizvodnjo je vložilo 2.000.000 denarnih enot kapitala, in sicer 1.100.000 za financiranje proizvodnje kuhinj iz masivnega lesa in 900.000 za financiranje proizvodnje kuhinj iz manj kakovostne iverne plošče. Pri dražjih kuhinjah znašajo stroški 800 denarnih enot za kuhinjo, pri cenejših kuhinjah pa 600 denarnih enot. Izračunajte oziroma pojasnite:

- celotni stroški proizvodnje znašajo 2.800.000 denarnih enot;
- celotni izkupiček znaša 3.600.000 denarnih enot;
- celotni dobiček znaša 800.000 denarnih enot;
- stopnja dobička (profitne mere) znaša 40 %;
- donosnejša je proizvodnja (podčrtajte): kuhinj iz masivnega lesa / kuhinj iz manj kakovostne iverne plošče.

*Za vsaj dva pravilna odgovora 1 točka, vsak nadaljnji odgovor po 1 točka
(Skupaj največ 4 točke)*

c) Pojasnite dva načina, kako lahko podjetje Pohištvo d. o. o. pridobi tehnološki ekstradobiček.

Možnosti:

- z inovacijo zniža proizvodne stroške pod povprečje
- manjša poraba surovin
- manjša poraba energije
- uvedba novih postopkov obdelave lesa
- avtomatizacija in zvišanje produktivnosti dela
- uporaba lesnih odpadkov za ogrevanje

*Za vsako alineo 1 točka
(Skupaj največ 2 točki)*

- d) Podjetju Pohišтво d. o. o. je na trgu Bosne in Hercegovine, kjer je trenutno povpraševanje po kuhinjah iz manj kakovostnejših ivernih plošč visoko, uspelo prodati kuhinje iz tega lesa po 850 denarnih enot.

Spodnje trditve ustrezno dopolnite.

- Ekstradobiček, ki ga je doseglo podjetje Pohišťvo d. o. o. na trgu BiH za kuhinje iz manj kakovostne iverne plošče, imenujemo konjunktorni ekstradobiček 1 točka
- Ekstradobiček podjetja Pohišťvo d. o. o. pri prodaji ene kuhinje iz manj kakovostnih ivernih plošč na trgu BiH znaša 50 denarnih enot..... 1 točka
- Tako ustvarjeni ekstradobiček (podčrtajte pravilno trditev) je **trajen zaslužek podjetja Pohišťvo, d. o. o. / začasen zaslužek podjetja Pohišťvo, d. o. o.** 1 točka
(Skupaj največ 3 točke)

A04**DELNIŠKE DRUŽBE IN DELNIČARJI****Navodila za ocenjevanje**

Literatura: Glas: Ekonomija, DZS, Ljubljana 2002, str. 167–168.

- a) Pojasnite, kako postane posameznik, ki je privarčeval neki denarni znesek, delničar delniške družbe Naša družba, d. d.

Posameznik postane delničar z **nakupom delnic na borzi**, trgu vrednostnih papirjev.

..... *1 točka*

Kandidat lahko doda: kupi lahko delnice novoustanovljene delniške družbe ali delnice obstoječe družbe, ki jih ponuja eden od sedanjih lastnikov.

- b) Pojasnite, kako omogoča delniška družba kot oblika organizacije razpršitev lastninskih pravic.

Delnice večje delniške družbe so lahko v lasti **veliko delničarjev**, tako so lahko z delniško lastnino postali solastniki podjetij zelo široke družbene plasti *1 točka*

- c) Pojasnite, kdaj govorimo, da ima posamezni delničar kontrolni paket delnic.

Delničar ima kontrolni paket delnic, če jih ima takšen delež, ki mu **omogoči največji vpliv na poslovne odločitve** v delniški družbi. Lahko je pojasnjeno tudi: če ima 15–40 % vseh delnic družbe, je kontrolni delež odvisen od števila delničarjev in razporeditve delnic mednje. *1 točka*

- d) Denimo, da ste delničar delniške družbe Naša družba, d. d., raje pa bi bili solastnik družbe Velika družba, d. d. Pojasnite, kaj morate narediti.

Na borzi (po trenutnem tečaju) morate **prodati** delnice družbe Naša družba, d. d., s kupnino pa **kupiti** delnice delniške družbe Velika družba, d. d.

Za hkratno pojasnilo o prodaji in nakupu 1 točka

- e) V delniški družbi Velika družba d. d., je 1 milijon delnic po 100 denarnih enot, od tega je vaših 100 delnic. Družba je v tekočem letu dosegla prodajo v obsegu 340 milijonov denarnih enot, pri čemer so njeni stroški znašali 320 milijonov denarnih enot. Četrtno dobička so delničarji namenili za izplačilo dividend, desetino za nagrade menedžmentu za uspešno poslovanje, drugo pa za razvoj družbe. Izračunajte:

- Velika družba, d. d., je dosegla 20 milijonov denarnih enot dobička in njena profitna mera je znašala 20 %.

Oba pravilna odgovora 1 točka

- Velika družba, d. d., bo izplačala dividende v znesku **5 milijonov** denarnih enot.
..... 1 točka
- Za vaših 100 delnic boste prejeli dividendo v znesku **500** denarnih enot.
..... 1 točka
- Menedžment bo dobil iz dobička **2 milijona** denarnih enot za nagrado za uspešno poslovanje, podjetju Velika družba, d. d., bo ostalo **13 milijonov** denarnih enot za razvoj

Oba pravilna odgovora 1 točka

- f) Delniška družba Velika družba, d. d., želi v naslednjem letu z naložbo v znesku 80 milijonov denarnih enot povečati proizvodnjo in izboljšati kakovost izdelkov:
- pojasnite vsaj en način, kako lahko Velika družba, d. d., financira naložbo (poleg lastnih razvojnih sredstev) z dolžniškim kapitalom.

Možni sta dve obliki dolžniškega kapitala:

- (dolgoročno) posojilo banke
- izdaja obveznic podjetja

Za en ali drug odgovor 1 točka

- pojasnite, s kakšnimi novimi delnicami lahko Velika družba, d. d., financira to naložbo, ne da bi sedanji delničarji imeli manjši nadzor nad upravljanjem podjetja.

Če želi Velika družba, d. d., financirati razvoj z izdajo delnic, ne da bi sedanji delničarji izgubili del nadzora, mora izdati **preferenčne (prednostne)** delnice 1 točka

A05**VLOGA DRŽAVE V GOSPODARSTVU***Navodila za ocenjevanje*

Literatura: M. Glas, Ekonomija, DZS, str. 180–186, E. Žižmond, DZS, str. 137.

- a) Pojasnite, kaj mislimo s pojmom »država«, kadar govorimo o vlogi države v gospodarstvu.

S pojmom država mislimo institucije, kakršne so vlada, državna uprava, parlament, javne službe, sodstvo, policija, vojska, državna podjetja itd., ali: to so vse institucije, ki so vključene v regulacijo in usmerjanje družbe ter imajo pri tem neko »državno moč«.

Za smiselno pojasnilo 1 točka

- b) Navedite temeljno značilnost liberalnega koncepta vloge države v gospodarstvu:

- gospodarstvo je neodvisno (ločeno) od države
- država skrbi za uresničevanje lastninskih pravic
- država varuje trg in konkurenco
- država skrbi za red in zakonitost
- država skrbi za zunanjo in denarno politiko

Za katero koli navedbo 1 točka

- c) Navedite vsaj tri slabosti trga, ki so povzročile, da se je (zlasti po svetovni gospodarski krizi 1929–32) začela povečevati vloga države v gospodarstvu:

- problem javnih dobrin
- problem eksternalij
- nujno omejevanje monopola
- problem redistribucije dohodka
- ekološki problemi

*Za dve navedbi 1 točka, za tri 2 točki
Skupaj največ 2 točki*

d) V reformističnem konceptu države je pomembna vloga države v prerazdeljevanju dohodka.

- Pojasnite, zakaj država prerazdeljuje dohodek:

Država poskuša poskrbeti za družbeno sprejemljivo neenakost dohodkov in premoženja, tako pa zmanjšati napetosti v družbi.

Za smiselno pojasnilo 1 točka

- Pojasnite, kako država to počne:
 - s progresivnim obdavčenjem višjih dohodkov,
 - s socialnimi transferji revnim.

*Za katero koli smiselno pojasnilo 1 točka
Skupaj največ 2 točki*

e) Za vlogo države v gospodarstvu se je po drugi svetovni vojni uveljavil naziv »država blaginje«. Navedite, kaj mora država početi, da upraviči ta naziv.

- Država zagotavlja po posebnih netržnih pogojih javne dobrine in storitve: socialno zavarovanje, zdravstvo, šolstvo, stanovanja za revnejše itd. 1 točka
- Država uravnava tudi druge zasebne dejavnosti in neposredno spremlja življenjske razmere prebivalstva 1 točka

Skupaj največ 2 točki

f) Slovensko podjetje Alpina, eden največjih proizvajalcev smučarskih čevljev na svetu, se je v letu 2003 odločilo, da bo del svoje proizvodnje preneslo v Romunijo in na Kitajsko ter zaprlo svoja obrata na Colu in v Gorenji vasi.

- Navedite najbolj verjetni razlog za to odločitev podjetja.
Cenejša delovna sila 1 točka
- Navedite dva smiselna ukrepa države v tem primeru.
Kandidat lahko navaja:
 - ukrepe, ki so usmerjeni v zaščito delavcev (nadomestilo za brezposelnost, odpravnine, prezaposlitev, dokvalifikacijo delavcev, pomoč pri iskanju nove zaposlitve itd.);
 - ukrepe, ki so usmerjeni v ohranjanje proizvodnje v Sloveniji (znižanje davkov proizvajalcu, oprostitev davkov, državne subvencije itd.).

*Za katera koli dva smiselna ukrepa 1 točka
Skupaj največ 2 točki*

A06**MAKROEKONOMSKI AGREGATI***Navodila za ocenjevanje*

Literatura: E. Žižmond, Ekonomika narodnega gospodarstva, DZS, str. 63–81, 117–120, 133–135, 158–160.

- a) Vsa tržna gospodarstva si prizadevajo dosežati štiri temeljne ekonomske cilje.
- V spodnjo tabelo vpišite manjkajoča cilja.

<i>Ekonomski cilji</i>
1. čim višja gospodarska rast
2. čim manjša stopnja brezposelnosti
3. stabilnost cen / čim manjša stopnja inflacije
4. uravnovešena plačilna bilanca

Za vsako pravilno dopolnjeno vrstico po 0,5 točke, največ 1 točka

- Med nosilce ekonomske politike, ki so odgovorni za uresničevanje teh ciljev, štejemo:
 - vlado
 - centralno banko
 - asociacije interesnih skupin (sindikati, zbornice)

*Za vsaj dva navedena nosilca dobi kandidat 1 točko
Skupaj 2 točki*

- b) Bruto domači proizvod (BDP) je pomemben kazalec razvitosti gospodarstva. Opredelite pojem bruto domačega proizvoda:
- je skupna vrednost vseh proizvedenih dobrin in storitev narodnega gospodarstva v danem obdobju, zmanjšana za vrednost reprodukcijskega materiala
 - vsota vseh kategorij končne uporabe proizvoda
 - vsota dodane vrednosti vseh domačih proizvodnih enot

Za katero koli pravilno opredelitev prejme kandidat 1 točko

- c) V tabeli so prikazani izbrani ekonomski podatki gospodarstva Karnije.

	<i>Znesek v milijonih denarnih enot</i>
dohodki od dela	38.000
dohodki države	17.000
domača zasebna poraba	30.000
bruto investicije	13.000
državna poraba	11.000
neto izvoz	1.000

- Izračunajte BDP Karnije po **metodi uporabe** (izdatkov).

$$\text{Račun: } 30.000 + 13.000 + 11.000 + 1.000 = \underline{55.000}$$

BDP znaša **55.000** milijonov denarnih enot.

Za pravilen izračun dobi kandidat 1 točko

- V sosednji državi Lavriji prebiva 250.000 ljudi. Njihov BDP znaša 90.000 milijonov denarnih enot. Tečaj domače valute je 180 enot domače valute za 1 ameriški dolar. Izračunajte BDP na prebivalca, izražen v ameriških dolarjih.

$$\text{Izračun: } 90.000.000.000 \text{ d. e.} / 250.000 \text{ prebivalcev} = \underline{360.000 \text{ d. e. na prebivalca}}$$

$$360.000 \text{ d. e.} / 180 \text{ d. e. za } \$ = \underline{2.000 \$}$$

BDP na prebivalca znaša **2.000 ameriških dolarjev**.

Za pravilen izračun dobi kandidat 1 točko

- d) Leta 2002 je bila v Lavriji 6,7 % inflacija. Če bi se nominalni BDP v tem letu glede na predhodno leto povečal za 6,2 %, bi lahko trdili, da (podčrtajte pravilen odgovor) **se je realni BDP zmanjšal** / je realni BDP ostal enak kakor v letu 2001 / se je realni BDP povečal.

Za pravilen odgovor dobi kandidat 1 točko

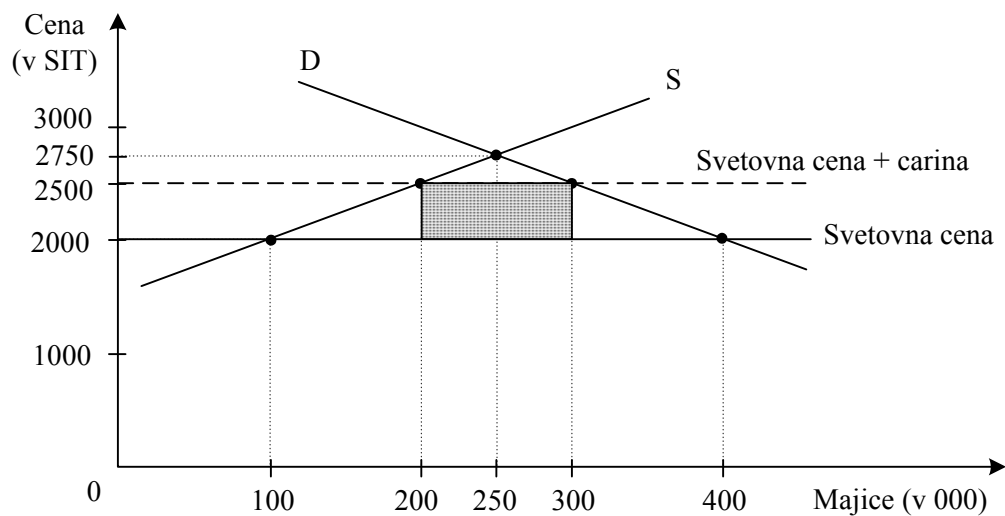
- e) Vse večji pomen za proizvodnjo, zaposlenost, porabo in druge agregate vsakega narodnega gospodarstva imajo transakcije s tujino, ki jih prikažemo v plačilni bilanci. Spodaj navedene opise vnesite v ustrezno mesto v plačilni bilanci, in sicer pod postavko tekoči račun ali kapitalski in finančni račun.

- A Marjan je v salonu avtomobilov v Ljubljani kupil vozilo VW Golf IV v vrednosti 4.500.000 SIT.
- B Vodafon je kupil delež delnic slovenskega operaterja mobilne telefonije Simobil, in sicer v vrednosti 1.000 milijonov SIT.
- C Niko vsak mesec prejema 200.000 SIT pokojnine iz Francije, ker je tam 20 let delal v tovarni avtomobilov Peugeot.
- D Tina je za 10 mio SIT kupila delnice angleškega nogometnega kluba Manchester United.

TEKOČI RAČUN	A C
FINAČNI IN KAPITALSKI RAČUN	B D

*Za vsak pravilno vnesen podatek dobi kandidat po 0,5 točke
Skupaj največ 2 točki*

- f) V želji, da bi pospeševali mednarodno trgovino in mobilnost kapitala, si mednarodne organizacije prizadevajo odpraviti carinsko in necarinsko omejevanje trgovine. Slika prikazuje učinke uvedbe carine na uvoz bombažnih majic iz Indije.

Iz slike lahko razberemo, da znaša carina na enoto uvožene majice 500 SIT in da bodo v državo uvozili 100.000 majic. Proračunski dohodki se bodo povečali za 50.000.000 SIT. V sliki osenčite fiskalni učinek

*Za vsak pravilen odgovor in za pravilno osenčen pravokotnik dobi kandidat 0,5 točke
Skupaj največ 2 točki*

B-del: ESEJISTIČNA VPRAŠANJA

Navodilo za ocenjevanje: Kandidat mora izbrati po eno vprašanje iz vsakega sklopa. Odgovarjati mora v vsebinsko zaokroženem sestavku, v katerem predstavi osnovne poglede na izbrani ekonomski problem iz literature in prikaže svoja stališča in ocene. Če kandidat ne odgovarja v zaokroženem sestavku, ali pa so njegovi odgovori sicer pravilni, vendar pretirano skopi in torej nimajo značaja esejske razprave, lahko izgubi pri posameznem vprašanju do 2 točki.

PRVI SKLOP VPRAŠANJ**B01****PROIZVODNI DEJAVNIKI IN ALTERNATIVNE MOŽNOSTI PROIZVODNJE**

Za proizvodnjo so potrebne različne sestavine, ki jih imenujemo proizvodni dejavniki (produksijski faktorji). V državi Taliji proizvajajo osnovne dobrine (kruh) in luksuzne dobrine. Navedite in opišite proizvodne dejavnike glede na vlogo v proizvodnem procesu (po Marxu), ki jih pekarnarje v državi Taliji potrebujejo pri peki kruha (3 točke). V sliki prikažite krivuljo alternativnih možnosti proizvodnje osnovnih in luksuznih dobrin ter pojasnite, zakaj je krivulja padajoča in zakaj konkavna (izbočena). Pojasnite, kaj pomeni posamezna točka na krivulji, in v sliko vrišite možno spremembo, če bi v Taliji prišlo do močnega potresa (8 točk).

Med podjetji v Taliji, ki proizvajajo luksuzne dobrine, je tudi podjetje »Torbica«, ki izdeluje usnjene damske torbice. Je eno izmed nekaj deset podjetij v Taliji, ki se ukvarjajo s tovrstno proizvodnjo in imajo približno enake tržne deleže. Navedite, kaj bi šteli med kapital tega podjetja, in pojasnite, kako lahko podjetje iz izkupička večja svoj kapital (pomagajte si s sliko) in zakaj mora podjetje Torbica večati svoj kapital (4 točke).

15 točk

B02**TRG IN KONKURENCA**

Čeprav se nam zdi danes trg nekako samoumeven, je vendarle mehanizem, ki se je v zgodovini človeštva razvil postopno. Današnji trg se je porodil iz naključne menjave presežkov med plemeni, ko se je menjala ena dobrina za drugo. Opredelite pojem trga in pojasnite vsaj dve njegovi funkciji (3 točke). Učinkovitost delovanja trga je opredeljena s konkurenco. Navedite in na kratko pojasnite različne dejavnike, ki oblikujejo konkurenco na nekem trgu (5 točk).

Vzemimo, da imamo na trgu osebnih avtomobilov malo sorazmerno velikih proizvajalcev, od katerih ima vsak približno enak tržni delež. Navedite, kako imenujemo takšno obliko konkurence, in pojasnite njene osnovne značilnosti ter navedite vsaj tri ukrepe, s katerimi bi lahko medsebojno tekmovali proizvajalci avtomobilov, da bi pridobili čim več kupcev (5 točk).

Za podjetje Gorenje, ki je velik proizvajalec gospodinjskih aparatov in ima znaten tržni delež tudi v vrsti evropskih držav, pravimo, da nastopa v globalni konkurenci. Pojasnite, kaj to pomeni s stališča vodstva in lastnikov Gorenja (2 točki).

15 točk

B03**DENAR IN DENARNA POLITIKA**

Blagovnega gospodarstva si ne znamo predstavljati brez denarja. Denar je pomembna človekova inovacija, ki omogoča menjavo blaga med proizvajalci in potrošniki, posreduje pri razdelitvi proizvoda in močno vpliva na delovanje celotnega gospodarstva.

Navedite in na kratko opišite funkcije, ki jih opravlja denar (4 točke). Na denarnem in finančnem trgu se pojavlja denar kot predmet menjave. Navedite ekonomske subjekte, ki povprašujejo na trgu posojilnega kapitala, opredelite, kdo se ne tem trgu pojavlja na strani ponudbe, in pojasnite, kako se oblikuje cena prihrankov. Pomagajte si s sliko (4 točke). Pojasnite, od česa je odvisen obseg varčevanja v posamezni družbi in zakaj se obseg med narodi razlikuje (3 točke).

V gospodarstvo pride denar prek kreditne aktivnosti poslovnih bank. Njihova kreditna sposobnost je odvisna od obsega depozitov in od denarne politike, s katero centralna banka vpliva na gospodarsko dejavnost. Navedite in pojasnite kvantitativne instrumente denarne politike (4 točke).

15 točk

B01**PROIZVODNI DEJAVNIKI IN ALTERNATIVNE MOŽNOSTI PROIZVODNJE***Navodila za ocenjevanje*

Literatura: M. Glas, Ekonomija (1. letnik EG), str. 121–132,
M. Glas, Ekonomija (DZS), 38–43.

Splošna ocenjevalna shema

Proizvodni dejavniki po Marxu	3 točke
Transformacijska krivulja	8 točk
Kapital in proces večanja kapitala	4 točke

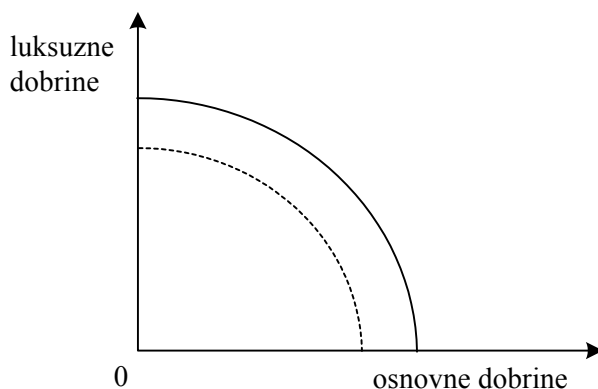
Odgovor:

Proizvodni dejavniki po Marxu:

- **delovna sila** – delo kot človekova smotrna dejavnost, s katero prilagaja in spreminja naravne predmete tako, da z njimi kar najbolj zadovolji svoje potrebe;
- produkcijska sredstva:
 - **delovna sredstva** – so sredstva, ki jih človek v procesu postavlja medse in naravno tvarino, ki jo obdeluje (peči za peko kruha, mešalniki za mešalniki za gnetenje testa, objektivne možnosti za delo...);
 - **predmeti dela** – naravne snovi, na katere človek deluje z delovnimi sredstvi, da bi jih prilagodil svojim potrebam (moka, voda, kvas, čistilna sredstva, električna energija...)

Za vsak naveden in pojasnjen proizvodni dejavnik 1 točka. Če kandidat proizvodne dejavnike samo našteje, dobi za vse tri naštete 1 točko.

Skupaj največ 3 točke

Transformacijska krivulja:

Za pravilno narisano sliko 1 točka

Za pravilen premik, ki je posledica potresa 1 točka

Padajoča oblika pomeni, da je Talijska **svobodna pri izbiri** proizvodnje dobrin, vendar je **omejena z razpoložljivo količino proizvodnih dejavnikov in njihovo učinkovitostjo**, zato **mora izbirati**, s tem se sreča s pojmom **alternativnih stroškov**; za dodatne enote ene dobrine mora **žrtvovati neko količino druge dobrine**.

Za vsako podčrtano značilnost 1 točka, vendar skupaj največ 2 točki

Konkavna oblika pomeni, da se za nadaljnje enote ene dobrine **alternativni stroški povečujejo**, povečuje se žrtvovana količina druge dobrine za vsako enoto prve dobrine. To je posledica dejstva, da so **proizvodni dejavniki specializirani** ali: niso enako učinkoviti v vseh proizvodnjah.

Za vsako podčrtano značilnost 1 točka, skupaj največ 2 točki

Posamezna točka na krivulji pomeni **eno izmed možnih izbir** Talijske, ki kaže **največjo možno količino proizvodnje** osnovnih in luksuznih dobrin v Talijski, če se kar najbolje in **popolnoma izkoristijo proizvodni dejavniki**.

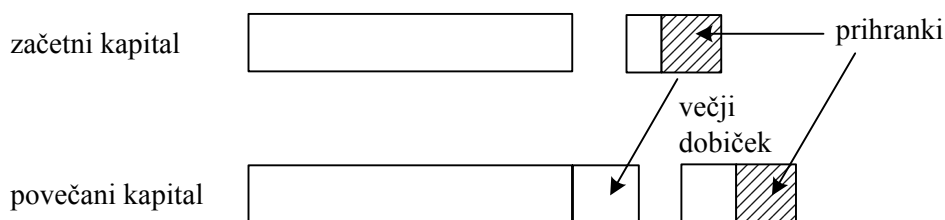
*Za vsako podčrtano značilnost 1 točka, vendar skupaj največ 2 točki
Skupaj največ 8 točk*

Kapital in večanje kapitala:

Med kapital podjetja Torbica bi lahko šteli zaloge materiala (npr. usnja, lepila, sukanca) in opreme (npr. šivalni stroji in druga oprema), ki se prenašajo v naslednje proizvodno obdobje
..... 1 točka

Podjetje veča svoj kapital iz izkupička tako, da najprej ugotovi znesek, ki mu ostane (izkupiček – stroški) – ugotovi dobiček. Dobitek lahko deloma uporabijo za lastno porabo, del ga privarčujejo in prav prihranki (akumulacija) so tisto, s čimer podjetje širi in veča svoj kapital. Tako se povečuje tudi obseg proizvodnje, ki v normalnih razmerah zagotavlja večji dobiček.
.....do 2 točki

Kandidat lahko ta proces prikaže tudi s sliko in za pravilno sliko dobi prav tako 2 točki:

Podjetje mora večati svoj kapital zaradi:

- pritiska konkurence
- akumulacija je tudi sredstvo za povečanje dobička

*Za vsaj en razlog 1 točka
Skupaj največ 4 točke*

B02**TRG IN KONKURENCA***Navodila za ocenjevanje*

Literatura: M. Glas, Temelji ekonomije, str. 6–18, Ekonomija, 178.

Splošna ocenjevalna shema

Trg in funkcije trga	3 točke
Dejavniki konkurence	5 točk
Trg avtomobilov	5 točk
Gorenje in globalna konkurenca	2 točki

Odgovor:

Trg je prostor, na katerem se srečujeta ponudnik in povpraševalec, da bi po dogovorjeni ceni zamenjala blago za denar. 1 točka

Funkcije trga:

- alokativna – razporeja proizvodne dejavnike in izbira proizvodne postopke
- selektivna – zaznava potrebe družbe (ali: spodbuja prilagajanje proizvajalcev)
- distributivna – z oblikovanjem cen deli družbeni dohodek med udeležence
- kontrolna – nadzira konkurenco

Za vsako pojasnjeno funkcijo 1 točka. Če kandidat funkcije samo našteje, dobi za tri ali dve naštetih 1 točko. Skupaj največ 2 točki.

Skupaj največ 3 točke

Dejavniki konkurence:

- **število kupcev in prodajalcev** – glede na to razlikujmo različne oblike konkurence: oligopol, monopol, monopolistično konkurenco, popolno konkurenco ipd;
- **stopnja razlikovanja (diferenciacije ali homogenosti) blaga** – gre za to, ali so istovrstni proizvodi v očeh kupcev enaki in jih razlikujejo le po ceni, ki jo morajo zanje plačati, ali ne;
- **stopnja mobilnosti proizvodnih dejavnikov** – gre za vprašanje, ali obstajajo kakršne koli ovire (naravne ali umetne) za preseljevanje proizvodnih dejavnikov v tiste panoge, ki obetajo večji dobiček;
- **racionalno vedenje tržnih subjektov (informiranost tržnih subjektov)** – ali so ponudniki vselej pripravljeni prodati blago tistim kupcem, ki ponudijo višjo ceno, da ni diskriminacije kupcev in da so vsi tržni subjekti enako obveščeni o kakovosti in ceni vseh proizvodov na trgu.

Za pojasnilo posameznega dejavnika 1 točko. Če kandidat posamezen dejavnik zelo dobro opiše, mu lahko dodelimo še 1 točko. Če jih samo našteje, dobi za vse štiri naštetih 2 točki, za tri ali dva naštetih 1 točko.

Skupaj največ 5 točk

Trg avtomobilov

Oblika konkurence: oligopol 1 točka

Osnovne značilnosti oligopola:

- malo sorazmerno velikih proizvajalcev (in veliko kupcev)
- istovrstni ali diferencirani proizvodi
- ovire pri vstopu/izstopu iz panoge

Za vsako značilnost 1 točka, vendar skupaj največ 2 točki

Proizvajalci avtomobilov lahko tekmujejo z ukrepi, kakršni so:

- garancijski roki,
- servisne storitve,
- udobnost in varnost avtomobilov;
- oblika avtomobilov;
- poraba goriva;
- promocijska dejavnost;
- zniževanje stroškov;
- razvijanje novih modelov in postopkov ipd.

*Za vsak smiseln ukrep 0,5 točke. Skupaj največ 2 točki
Skupaj največ 5 točk*

Gorenje in globalna konkurenca:

- to pomeni, da ima podjetje Gorenje na domačem trgu kot konkurente vodilne proizvajalce gospodinjskih aparatov iz drugih držav
- da se na tujih trgih sreča z največjimi proizvajalci gospodinjskih aparatov
- se pri tem na tujih trgih srečujejo tudi s kapitalom nacionalnih držav, ki podpirajo interese svojega kapitala
- srečujejo se z delovanjem transnacionalnih korporacij, ki uvajajo logiko notranjih transfernih cen

Za katero koli smiselno pojasnilo 2 točki

B03**DENAR IN DENARNA POLITIKA***Navodila za ocenjevanje*

M. Glas: Ekonomija, DZS 2000, str. 116–120, 126–137, E. Žižmond: Ekonomika narodnega gospodarstva, 2000, str. 154–156.

Splošna ocenjevalna shema

Funkcije denarja	4 točke
Trg posojilnega kapitala	4 točke
Obseg varčevanja.....	3 točke
Kvantitativni instrumenti denarne politike	4 točke

Odgovor:

Funkcije denarja:

- **menjalni posrednik**, ki omogoča prodajo in nakupe različnih dobrin,
- **splošno merilo vrednosti** – vrednost blaga se ovrednoti v denarju in izrazi z ceno,
- **hranilec vrednosti** – v trdnem gospodarstvu denar ne izgublja vrednosti, tako pa omogoča varčevanje in posojanje,
- **plačilno sredstvo** – kadar z njim plačujemo nekatere obveznosti brez neposredne materialne protivrednosti,
- **svetovni denar** – v času zlate valute je denar omogočal plačila po vsem svetu. Danes opravljajo to funkcijo trdne valute gospodarsko razvitih držav (npr. evro, dolar), saj omogočajo plačila po vsem svetu.

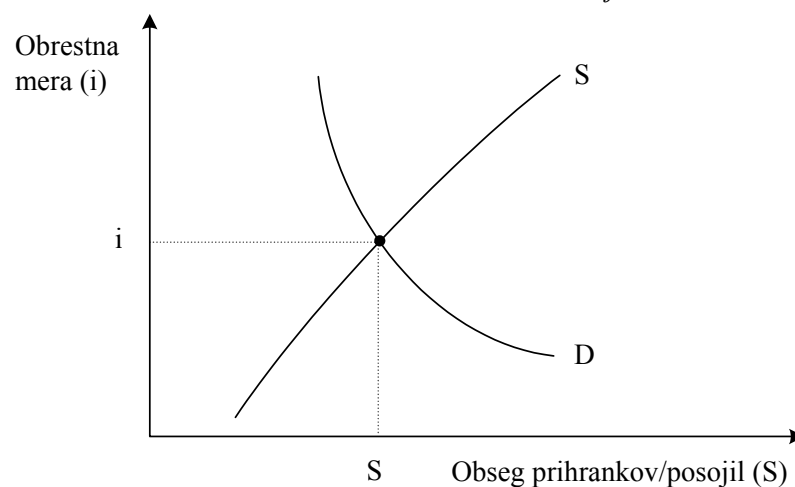
Za vsako navedeno in smiselno opisano funkcijo denarja dobi kandidat 1 točko. Če funkcije samo naštejete, dobi za vsaj štiri funkcije 1 točko.

Skupaj največ 4 točke

Trg posojilnega kapitala

Ekonomski subjekti, ki povprašujejo na trgu posojilnega kapitala, so: podjetja, potrošniki in država.

Za vsaj dva naštetata subjekta 1 točka

Za pravilno narisano in označeno sliko 1 točka

Na strani ponudbe se pojavljajo **varčevalci**, ki začasno **ne potrebujejo svojih dohodkov** in so jih, neposredno ali prek finančnih institucij, **pripravljene posoditi** za obresti.

Za smiselno pojasnilo 1 točka

Obrestna mera kot cena prihrankov se določi na trgu posojilnega kapitala v presečišču ponudbe in povpraševanja.

*Za smiselno pojasnilo 1 točka
Skupaj največ 4 točke*

Obseg varčevanja

Obseg varčevanja je odvisen od:

- višine narodnega dohodka, saj so pri višjem narodnem dohodku možni višji prihranki
- od pripravljenosti za varčevanje v družbi, ki se med narodi razlikuje in na katero, poleg višine narodnega dohodka, vpliva tudi denarna, gospodarska in politična trdnost države, stopnja tržne konjunktore, negotov notranji in mednarodni položaj, gospodarska recesija, inflacija itd.

Za smiselno pojasnilo vsake od alinej po 1 točko. Če kandidat katerega od vzrokov posebno dobro pojasni, dobi še 1 točko.

Skupaj največ 3 točke

Kvantitativni instrumenti denarne politike

- **eskontna stopnja** – je obrestna metra, ki jo določa centralna banka in na osnovi katere rediskontira (odkupi) menice in s tem odobrava kredite poslovnim bankam. (Če centralna banka poviša eskontno stopnjo, zmanjša obseg kreditov.);
- **politika odprtega trga** – centralna banka odkupi in prodaja državne vrednostne papirje (obveznice) in tako vpliva na rezerve poslovnih bank in multiplikacijo depozitov (S prodajo državnih obveznic centralna banka zmanjšuje njihove rezerve in tako zmanjša multiplikacijo depozitov.);
- **obvezna rezerva** – s stopnjo obvezne rezerve določi centralna banka delež obvezne rezerve v celotnih depozitih poslovnih bank. (Če centralna banka poviša stopnjo obvezne rezerve, zmanjša presežek rezerv poslovnih bank tako zmanjša njihovo kreditno sposobnost.)

Za vsak pojasnjen instrument dobi kandidat 1 točko. Če katerega izmed instrumentov posebno dobro pojasni, dobi še 1 točko. Če kandidat instrumente samo našteje, dobi 1 točko.

Skupaj 4 točke

DRUGI SKLOP VPRAŠANJ**B04****PREBIVALSTVO**

Prebivalstvo je najpomembnejši dejavnik velikosti, dinamike in strukture BDP. Rast prebivalstva je posledica dveh dejavnikov: naravne rasti in migracije prebivalstva. Opredelite sestavine naravnega gibanja prebivalstva: stopnjo natalitete, stopnjo mortalitete, demografsko zakonitost (5 točk), ter vrste in vzroke migracijskih gibanj (2 točki). Socialnoekonomsko najbolj zanimiva skupina so aktivno prebivalstvo, kamor uvrščamo zaposlene in brezposelne. Opredelite, kdo so zaposleni (1 točka). Opišite vse oblike brezposelnosti in s podatki za Slovenijo podkrepite posamezno obliko (5 točk). Domača zasebna poraba prebivalstva je najpomembnejši element uporabe BDP. Navedite vsaj tri vrste prejemkov in izdatkov gospodinjstev ter opredelite potrošno funkcijo (2 točki).

*15 točk***B05****BRUTO DOMAČI PROIZVOD IN MEDNARODNE PRIMERJAVE**

Bruto domači proizvod je eden od osnovnih kazalcev razvitosti države in ga zato uporabljamo za primerjavo razvitosti držav.

Pojasnite pojem bruto domači proizvod (BDP) in opišite metode, s katerimi ga merimo (4 točke). Pojasnite dileme, ki nastajajo pri mednarodnih primerjavah BDP (5 točk). Navedite približno velikost slovenskega BDP na prebivalca in opredelite, kam po razvitosti sodi Slovenija (2 točki).

BDP na prebivalca v najrevnejših državah znaša po navedbah Svetovne banke manj kakor 800 USD. Razlike med razvitimi in nerazvitimi državami pa se z leti še povečujejo. Pomembni vzroki za to so po mnenju mnogih ekonomistov: vpliv transnacionalnih korporacij (TNK), neekvivalentna menjava (škarje cen) in peklenski (začarani) krog nerazvitosti. Pojasnite vsaj tri negativne učinke TNK v državah v razvoju (2 točki) ter pojma neekvivalentna menjava in začarani krog nerazvitosti (2 točki).

*15 točk***B06****EKONOMSKI ODNOSI S TUJINO V SODOBNEM SVETU**

Industrijski razvoj je pospešil in poglobil mednarodne ekonomske odnose, zato so se v vseh gospodarstvih povečale potrebe po mednarodni menjavi in drugih ekonomskih odnosih z drugimi gospodarstvi. Ta razvoj je povzročil tudi izvoz kapitala v nekaterih gospodarstvih in internacionalizacijo kapitala. Pojasnite pojem in razloge za izvoz kapitala ter navedite vsaj tri oblike internacionalizacije kapitala (5 točk). Za vsa gospodarstva, zlasti pa za majhna, kakršno je tudi slovensko, je nujno vključevanje v svetovno trgovino. Pojasnite dejavnike, ki vplivajo na sodelovanje slovenskega gospodarstva z drugimi gospodarstvi, in opišite tranzicijske učinke v Sloveniji na področju zunanje trgovine (5 točk). Pojasnite pojem plačilne bilance Slovenije in navedite njene sestavne dele (2 točki). Navedite prednosti, ki jih bo Slovenija kot polnopravna članica pridobila s priključitvijo v Evropsko unijo (3 točke).

15 točk

B04**PREBIVALSTVO***Navodila za ocenjevanje*

Literatura: E. Žižmond, *Ekonomika narodnega gospodarstva*, DZS, Ljubljana 2000, str. 25–31, 99–101.

Splošna ocenjevalna shema

Naravna gibanja prebivalstva	5 točk
Migracijska gibanja	2 točki
Zaposleni	1 točka
Oblike brezposelnosti	5 točk
Prejemki in izdatki gospodinjstev	1 točka
Potrošna funkcija	1 točka

Odgovor:

Naravna gibanja prebivalstva (stopnja natalitete, stopnja mortalitete, demografska zakonitost)

- naravni gibanji sta nataliteta in mortaliteta, ki merita število rojenih oziroma umrlih v državi;
- zaradi primerljivosti ju izrazimo s stopnjo natalitete, ki nam pove število rojenih na tisoč prebivalcev, in s stopnjo mortalitete, ki nam pove število umrlih na tisoč prebivalcev;
- njuna razlika je stopnja naravnega prirastka naravne rasti, ki nam pove, za koliko se je spremenilo število prebivalcev na tisoč prebivalcev.

Za pojasnilo natalitete in mortalitete 1 točka
Za opis stopenj natalitete, mortalitete in naravne rasti 2 točki

- demografska zakonitost je, da se stopnji natalitete in mortalitete s časom in z gospodarskim razvojem znižujeta, vendar ne enakomerno;
- najprej začne hitro upadati stopnja mortalitete (razvoj zdravstva), zapoznelo začne upadati tudi stopnja natalitete.

Pojasnilo demografske zakonitosti 1 točka. Natančnejša razlaga še 1 točka
Skupaj največ 5 točk

Migracijska gibanja

- Migracije so preseljevanja (emigracije in imigracije). Poznamo notranje (selitve znotraj države) in zunanje migracije (selitve med državami).
- Osnovni vzroki za migracije so lahko ekonomski, socialni, politični, verski.

Za smiselno pojasnilo vsake od alinej po 1 točko
Skupaj največ 2 točki

Zaposleni

- Zaposleni so tisti, ki so v rednem delovnem razmerju in za svoje delo prejemajo dohodek.

Za opredelitev 1 točka

Oblike brezposelnosti in s podatki za Slovenijo

- Registrirana brezposelnost – so vsi tisti iskalci zaposlitve, ki so prijavljeni na zavodih za zaposlovanje (**podatek za Slovenijo: 10 % – 11 %**).
- Dejanska brezposelnost – so tiste osebe, ki niso zaposlene, ki niso opravljale nobenega dela za plačilo, ki aktivno iščejo zaposlitev in ki bi zaposlitev takoj sprejele, če bi jo našle (**podatek za Slovenijo: 6 % – 7 %**).
- Prikrita brezposelnost – tisti ljudje, ki so sicer zaposleni, vendar bi bilo mogoče tudi brez njih doseči enak obseg proizvodnje. To obliko je mogoče samo oceniti.

*Za vsako opisano obliko po 1 točko. Za vsak naveden podatek 1 točka
Skupaj največ 5 točk*

Prejemki in izdatki gospodinjstev

- Prejemki: plače, rente, obresti, pokojnine, dividende itd.
- Izdatki: za osebno porabo, varčevanje, naložbe, itd.

Za po tri navedene prejemke in izdatke 1 točka

Potrošna funkcija

- Potrošna funkcija nam kaže odnos med gibanji razpoložljivih odhodkov in gibanji realnih izdatkov.
- Pokaže nam, za koliko se povečajo realni izdatki, če se realni razpoložljivi dohodek poveča za en odstotek.

Za katero koli opredelitev 1 točka

B05**BRUTO DOMAČI PROIZVOD IN MEDNARODNE PRIMERJAVE***Navodila za ocenjevanje*

Literatura: M. Glas, Ekonomija, DZS, 192–195, E. Žižmond, Ekonomika, DZS, 71–80.

Splošna ocenjevalna shema:

Pojem BDP	1 točka
Metode merjenja	3 točke
Problemi primerjav	5 točk
Slovenski BDP	2 točki
TNK v DvR	2 točki
Vzroki za razlike	2 točki

Odgovor:

Pojem BDP

BDP je skupna vrednost proizvedenih dobrin in storitev nekega narodnega gospodarstva brez vrednosti reprodukcijskega materiala

ali

BDP je vsota vseh kategorij končne porabe proizvoda.

ali

BDP je vsota dodane vrednosti vseh domačih proizvodnih enot.

Katera koli navedba 1 točka

Skupaj največ 1 točka

Metode merjenja

Z osebno metodo ugotavljamo BDP tako, da seštejemo dohodke lastnikov vseh primarnih proizvodnih dejavnikov (dela in kapitala) in države. 1 točka

Z metodo uporabe (izdatkov) ugotavljamo BDP tako, da seštejemo kategorije končne porabe BDP: domača zasebna poraba, bruto investicije, porabo države ter razliko med uvozom in izvozom (lahko tudi enačba $Y = C + BI + G + (X - M)$)..... 1 točka

Z realno metodo ugotavljamo BDP tako, da seštejemo bruto vrednost proizvodnje vseh podjetij in odštejemo vrednost vmesne porabe. 1 točka

Če kandidat metode le navede, dobi za vse tri navedbe 1 točko

Skupaj največ 3 točke

Problemi primerjav

- **Oožji in širši koncept izračuna BDP** – nekatere države izračunavajo le materialni prizvod in v izračun BDP ne vključujejo vrednosti nematerialne proizvodnje (ožji koncept). Države, ki uporabljajo širši koncept, pa vrednost nematerialne proizvodnje (kultura, šolstvo, zdravstvo itd.) vključujejo v BDP. Preden primerjamo BDP dveh držav, moramo poznati njun koncept izračuna.
- **Preračun v enotno valuto** – za primerjavo BDP dveh držav moramo njuna BDP, izračunana v nacionalni valuti, preračunati v enotno valuto. Običajno je to US\$ (v

zadnjih letih tudi evro). Pri tem lahko uporabljamo metodo uradnega tečaja (preračunamo po povprečnem letnem tečaju centralne banke) ali metodo kupne moči (pri preračunu upoštevamo različne ravni cen v različnih državah).

- **Preračun na prebivalca** – zaradi različne velikosti držav lahko BDP različnih držav primerjamo le, če ga preračunamo na prebivalca.
- **Naturalna potrošnja** – v vsaki državi del proizvoda sploh ne pride na trg in se porabi že pri proizvajalcih. Zato ga ne moremo prišteti v BDP. Obseg naturalne porabe lahko le ocenimo. Ker so deleži naturalne porabe v različnih državah različni, to otežuje mednarodne primerjave. Praviloma je obseg naturalne porabe v manj razvitih državah večji, zato je v teh državah uradno izračunani BDP bolj podcenjen.
- **Siva ekonomija** – je neregistrirana ekonomska dejavnost prebivalstva. Proizvod, ki nastaja v sivi ekonomiji, ni vključen v BDP, zato je izračunani BDP manjši od dejanskega. Ker so deleži sive ekonomije v različnih državah različni, to otežuje mednarodne primerjave. Praviloma je obseg sive ekonomije v manj razvitih državah večji, zato je v teh državah uradno izračunani BDP bolj podcenjen.

Za vsak pojasnjen problem 1 točka. Če je kakšen od problemov posebno dobro pojasnjen, dobi kandidat 2 točki, vendar skupaj največ 5 točk. Če kandidat probleme le našteje, dobi za 3 naštete 1 točko.

Skupaj največ 5 točk

Slovenski BDP

10.000–14.000 USD na prebivalca (možno tudi v EUR) 1 točka

Države s tako velikostjo BDP uvršča Svetovna banka v skupino najbolj razvitih držav. Slovenija sodi med najmanj razvite v tej skupini. Ima približno enak BDP kakor Portugalska, ki ima najnižji BDP med 15 državami EU. Slovenija je najbolj razvita med državami v tranziciji.

Katera koli pravilna primerjava 1 točka

Skupaj največ 2 točki

TNK v DvR

- podružnica deluje ločeno od preostalega gospodarstva v državi, njeno poslovanje je podrejeno strateškemu cilju TNK
- poslovanje podružnice je podrejeno interesom korporacije, ne pa razvojnim interesom DvR
- podružnica je le proizvodni obrat, druge poslovne funkcije so osredotočene v centrali, zato podružnica nima večjih učinkov na izobraževanje in usposabljanje ljudi v DvR
- dobiček se steka v centralo TNK
- pri poslovanju s svetovnim trgom je podružnica popolnoma odvisna od centrale, zelo je občutljiva za tehnološke spremembe ter konjunkturo na svetovnem trgu
- s transfernimi cenami se podružnica lahko izogne domači davčni politiki
- podružnica vnaša drugačno kulturo poslovnega ravnanja

Za dva pojasnjena učinka 1 točka, za tri 2 točki

Skupaj največ 2 točki

Vzroki za razlike

Neekvivalentna menjava (škarje cen): cene surovin in kmetijskih izdelkov, ki jih izvažajo predvsem DvR, so sorazmerno nizke, razvite države pa izkoriščajo svoje tehnološke prednosti in dvigujejo cene industrijskih izdelkov, ki jih prodajajo na svetovnih trgih.

Za smiselno pojasnilo 1 točka

Začarani krog nerazvitosti: zaradi proizvodnje v majhnem obsegu v DvR ni prave spodbude za naložbe, zaradi nizkega obsega naložb je produktivnost dela nizka in delavci dobijo nizke plače. Zato je njihova kupna moč majhna in povpraševanje na trgu majhno. Posledica tega je proizvodnja v majhnem obsegu.

*Za smiselno pojasnilo 1 točka. Kandidat lahko za pojasnilo nariše tudi sliko
Skupaj največ 2 točki*

B06**EKONOMSKI ODNOSI S TUJINO V SODOBNEM SVETU***Navodila za ocenjevanje*

Literatura: M. Glas, Ekonomija, 188–191, E. Žižmond, Ekonomika narodnega gospodarstva, 66, 117–119.

Splošna ocenjevalna shema

Izvoz kapitala in internacionalizacija kapitala.....	5 točk
Dejavniki sodelovanja gospodarstva z drugimi gospodarstvi.....	3 točke
Tranzicijski učinki na področju zunanje trgovine	2 točki
Plačilna bilanca in njeni sestavni deli.....	2 točki
Slovenija in EU.....	3 točke

Odgovor:

Izvoz kapitala in internacionalizacija kapitala:

Kapital v domačem gospodarstvu postaja sorazmerno odvečen in nima več pravih možnosti za donosne naložbe 1 točka

Razlogi za izvoz kapitala:

- v monopoliziranih panogah karteli omejujejo proizvodnjo in poskušajo preprečiti naložbe kapitala, ki bi razbile njihov monopol;
- v nemonopolnih panogah se kopiči veliko kapitala, konkurenca je neusmiljena, zato nizke profitne mere niso privlačne za nadaljnje naložbe kapitala;
- v konjunktornih proizvodnjah je po navadi navzoča patentna zaščita inovacij.

Za vsak razlog 1 točka, vendar skupaj največ 2 točki

Internationalizacija kapitala se pojavlja v naslednjih oblikah:

- razvija se svetovni kapitalistični sistem
- regionalne ekonomske integracije
- razvijajo se mednarodne bančne in finančne institucije
- transnacionalna podjetja

Za štiri ali tri oblike 2 točki, za dve obliki 1 točka

Dejavniki sodelovanja gospodarstva z drugimi gospodarstvi:

- velikost gospodarstva: manjša gospodarstva, kakršno je tudi slovensko, so bolj odvisna od dogajanj v svetovnem gospodarstvu, ker so prisiljena izvažati, saj proizvodnja za lastni trg ni racionalna (ali: prisiljena so uvažati, ker nimajo na voljo vseh potrebnih proizvodnih dejavnikov) 1 točki
- stopnja razvitosti: merimo jo z BDP na prebivalca; pomembna je tudi delitev BDP na elemente njegove uporabe 1 točka
- družbenoekonomska ureditev: za Slovenijo je za učinkovito gospodarjenje nujna odprtost gospodarstva..... 1 točka

Skupaj največ 3 točke

Tranzicijski učinki na zunanjo trgovino:

- celoten izvoz slovenskega blaga in storitev se je zmanjšal
- največji padci so bili pri izvozu in uvozu v države nekdanje YU oziroma iz njih
- preusmeritev mednarodne menjave od nekdanjega jugoslovanskega trga na svetovni trg

*Za vsako alinejo 1 točka
Skupaj največ 2 točki.*

Plačilna bilanca in njeni sestavni deli:

Plačilna bilanca Slovenije je sistematičen vpogled v ekonomske odnose s tujino (ali: je shema ekonomskih transakcij Slovenije s tujino v danem letu) 1 točka
Sestavljena je iz:

- tekoči račun,
- kapitalski in finančni račun,
- statistična napaka

*Za vsaj prva dva navedena 1 točka
Skupaj največ 2 točki*

Slovenija in EU – prednosti:

- prosti pretok blaga in kapitala
- prosti pretok delovne sile
- nova tehnologija bi prisilila domača podjetja, da bodo konkurenčnejša
- tuja vlaganja in denarna pomoč
- kolektivno nastopanje na svetovnem trgu

*Za vsako smiselno prednost 1 točka
Skupaj največ 3 točke*